

Digitale stinzenplantenmiddag – donderdag 22 april 2021

VRAGEN TIJDENS DE UITZENDING

Vraag:

N.a.v. presentatie van Heilien → door wie of welke organisatie wordt het verzamelen van zaad van stinzenplanten gefinancierd? En wie gaat het zaad verzamelen? Waar wordt het bewaard? En hoe vindt de verdere verspreiding plaats, gaat dat allemaal via de Cruydt-Hoeck?

Antwoord: *Het zaad wordt verzameld door de mensen ter plekke tenzij daar hulp bij nodig is. De ontvangende partij betaalt voor het zaad. Bewaren zo kort mogelijk in verband met vers zaaïen. De Cruydt-hoeck speelt een rol als aanspreekpunt. Er wordt niet op voorhand heel veel verzameld om daarna te kijken wie het hebben wil. Er moet dus op tijd besteld worden.*

Voor de Cruydt-hoeck ga ik dit werk doen. Kijken waar aanbod te vinden is om de mensen die op tijd de vraag stellen te kunnen helpen.

Vraag:

N.a.v. presentatie van Gerard → Als het stinzenplantenzaad van de stinzenplantenplekken in Nederland vergeleken wordt met zaad uit diverse plekken uit Europa, zoals de spreker uit de Botanische tuinen van de Universiteit van Utrecht vertelde, dan vraag ik me af hoe "wild" is dit vergelijkingsmateriaal?

Antwoord: *De planten (in dit geval sneeuwkllokjes) worden door botanici van collega tuinen gericht verzameld op oorspronkelijke wilde groeiplaatsen. Er is eerst uitgebreid navraag gedaan waar sneeuwkllokjes écht oorspronkelijk zijn. In Frankrijk in Normandië, de Loirestreek en de Pyreneeën. Dan in Tsjechië, Roemenië, Moldavië, Bulgarije, Slovenië, Oostenrijk en Noord-Italië. In Duitsland alleen een klein gebied langs de Elbe. In België überhaupt twijfelachtig. We hebben gericht collega tuinen aangeschreven in gebieden waar ze massaal en van nature voorkomen. Van al het verzamelde materiaal is de vindplaats goed gedocumenteerd, zodat alles achteraf ook nog te verifiëren is.*

Vraag:

N.a.v. presentatie van Kees → Wat is laat maaien? Over welke maand hebben we het dan?

Antwoord: *Dit is uiteraard afhankelijk van de soort, de ene stinzenplant is eerder in het zaad dan de andere en het hangt ook van de standplaats af. Net zoals het niet bekend is wanneer ze precies bloeien, is ook dit tijdstip niet te zeggen. Het is van belang om goed te monitoren hoever het is en of er al zaadval is. Kortom de natuur volgen en niet een datum als ijkpunt nemen. Maai tijdstip hangt ook af van de verschillende soorten die je wilt behouden voor het zaad. Bij vroege bloeiërs kun je in meestal iets eerder maaien dan bij de late soorten. Dat mag duidelijk zijn.*

Vraag:

N.a.v. presentatie van Kees → betekent dat dat onder eiken minder makkelijk stinzenplanten aanslaan?

Antwoord: *Nee dat zeker niet, eikenblad werkt wel wat verzurend, maar is wel een lichthoutsoort dus er is wel voldoende licht om de complete levenscyclus af te werken.*

Vraag:

N.a.v. presentatie van Paul Robert → wat waren de namen van de (stinzen)planten in de tuin van je vader?

Antwoord: *In de tuin van mijn ouderlijk huis stonden :Voorjaarshelmbloem (Corydalis solida) en Sterhyacint (Chionodoxa).*

Vraag:

N.a.v. presentatie Paul Robert → Hoe zijn die grote aantallen stinzenplanten op landfort aangeplant of gepoot?

Antwoord: *De grote vlakken met stinzenplanten zijn eerst machinaal gespit en geëgaliseerd. Vervolgens is daar de juiste soort aangeleverde compost op aangebracht en zijn de vlakken doorgefreesd. Daarna zijn de bollen handmatig verdeeld en uitgestrooid en met een overtopfrees door de grond gemengd. De schade aan de bollen is niet noemenswaardig gebleken. Later bleek een klein deel aan de oppervlakte gebleven. Die kunnen het deels ook nog gaan doen, of moeten als een heel klein verloren offer beschouwd worden.*

Vraag:

N.a.v. de presentatie van Trudy en Willem → Takkenhaksel geeft weer veel stikstof in de bodem. Komt het daslook daardoor niet te veel terug? Of is het daslook volledig uitgeroeid?

Antwoord: *Of stikstof in de bodem wordt vastgelegd of vrijkomt na toevoeging van organisch materiaal hangt af van de verhouding tussen Koolstof (C) en stikstof (N) in het organisch materiaal. Bij veel koolstof ten opzichte van stikstof zal er stikstof worden vastgelegd door het bodemleven als resultante van afbraakprocessen. Takkenhaksel, zeker als dat enige maanden heeft gelegen is relatief koolstofrijk en zal dus juist het gehalte aan voor de plant beschikbaar stikstof verlagen. Dit zal de groei van Daslook onderdrukken. Takkenhaksel gebruiken we hetzij nadat het enige maanden op een hoop heeft gelegen, of indirect via het mengen van takkenhaksel door het materiaal dat gebruikt wordt om Bokashi van te maken.*

Als je alle groenafval en houtsnippers zou afvoeren in plaats van middels Bokashi of rechtstreeks weer terug te brengen op de grond verarm je de grond sterker. Voordeel van werken via de kringloop is dat je een actiever bodemleven krijgt omdat je dit letterlijk voedt, waardoor de structuur van de grond verbetert en dat is goed voor alle bollen. Daslook wordt vooral bestreden door het blad te plukken en zoveel mogelijk te vermijden dat het zich uitzaait. Andere stinzenplanten krijgen dan meer kans om zich te ontwikkelen.

We werken pas sinds relatief korte tijd vrijwel volledig circulair en we zijn benieuwd naar de effecten op de langere termijn. Wat we al wel gezien hebben is dat er een plek was met vrij veel mos waar de Winterakonieten sterk achteruitgingen. De reden van het mos was niet een gebrek aan licht of gebrek aan kalk maar zeer waarschijnlijk een slechte compacte bodemstructuur. Toevoeging van Bokashi had direct een heel positief effect. We schrijven dit toe aan activering van het bodemleven. Hierdoor verbetert de structuur van de bodem, waardoor de uitwisseling tussen gassen in de bodem en de lucht verbetert. Mos krijgt dan minder kans en de Winterakonieten komen op die plek weer helemaal terug. Je kunt ook verticuteren, dit is een methode waarbij je gaatjes in de bodem maakt wat ook de gasuitwisseling verbetert. Activering van het bodemleven is echter een eenvoudiger methode die ook nog veel andere voordelen heeft.

Vraag:

Mij valt in Arnhem e.o. op dat met het intensieve gebruik van de (stads)parken i.v.m. corona het groen in de parken, met name ook de stinzenplanten te lijden hebben. De plantjes worden vertrapt (olifanten paadjes) of geplukt. Is dat een breder bekend fenomeen/probleem?

Antwoord: *intensieve betreding levert directe schade aan de planten op doordat ze vertrapt worden, maar ook verdichting van de bodem waarvan de stinzenplantenvegetatie op langere termijn flink te lijden heeft.*

Bij de stinzenplanten hoort dus ook goede voorlichting waarom het late maaibeheer en waarom mag je er niet doorheen lopen of grote manifestaties na afloop van de bloei op organiseren.

Vraag:

Noemt men de bloem van wilde narcissen 'dead head' of niet?

Antwoord: *Dead Head is een handeling het verwijderen van de bloemen na de bloei en te voorkomen dat het er 'sordig' uitziet. Hiermee zorg je ervoor dat er geen zaad gevormd kan worden. De vraag of je dat zou moeten willen. Bij stinzenplanten wil je juist de natuurlijke verspreiding door middel van zaad stimuleren.*

Vraag:

Is er een sortimentslijst/ overzicht van 'authentieke' stinzenplanten?

Antwoord: *Zie hiervoor de Stinzenfloramonitor via www.stinzenflora-monitor.nl/*

Er bestaan verschillende definities, waarover ook nog volop discussie is. Hierdoor is er geen éénduidige lijst van stinzenplanten te vinden. De lijsten in de verschillende publicaties over stinzenplanten geven met elkaar wel een aardige dekking.

Bij de lijst van stinzenplanten die op de monitor staan is de lijst van DTE van der Ploeg, de Friese lijst, het uitgangspunt geweest. Er zijn vanwege de uitbreiding naar Duitsland met de monitor een aantal soorten bij gekomen.

Landelijk worden er langere lijsten gehanteerd en er is onderscheid tussen regionale Nederlandse en exotische stinzenplanten.

Vraag:

Hoe belangrijk zijn Mycorrhiza schimmels voor stinzenplanten?

Antwoord: *Ontzettend belangrijk. Mycorrhizanetwerk neemt de nutriënten op die vrijkomen uit het verterend strooisel, waardoor deze niet uitspoelen naar de ondergrond. De meeste stinzenplanten maken gedurende najaar en winter met hun wortels contact met dit schimmelnetwerk, waardoor ze vroeg in het voorjaar over veel extra voeding kunnen beschikken. Schimmels en planten wisselen nutriënten en water en resp. suikers uit. In een luchtige bodem met een goede strooisel laag is dit schimmelnetwerk van nature aanwezig.*

Vraag:

Is van alle stinzenplanten zaad te oogsten?

Antwoord: Niet van alle soorten. Sommige soorten zetten niet elk jaar zaad, doordat in een koud voorjaar bestuivers bijvoorbeeld niet hebben gevlogen. Andere bijzondere oude kweekvormen met gevulde bloemen (zoals Galanthus 'Flore Pleno', Anemone nemorosa 'Vestal') Haarlemsklokkenspel Saxifraga granulata 'Plena' zetten helemaal geen zaad en moeten door deling worden vermeerderd.

Vraag:

Wij hebben op ons terrein een groot tapijt van niet- bloeiende krokussen. We zijn er eerlijk gezegd nu pas op geattendeerd, omdat er dit voorjaar plotsklaps een pol begon te bloeien (doorschijnend lila-paars, boerenkrokus?). Mijn vraag is hoe het komt dat de krokussen niet bloeien? De aanleg is waarschijnlijk rond 1820 gedaan.

Antwoord: Wat is het tijdstip van maaien? Als voor begin juni gemaaid wordt, krijgt het blad onvoldoende tijd om af te sterven en hebben de nieuwe knollen voor volgende jaar te weinig voedsel om bloemknoppen aan te leggen. Een andere oorzaak kan voedseltekort zijn: door het afvoeren van blad in de herfst verschaalt de bodem. Een compostgift, goed verteerde bladcompost of desnoods goede oude koemest doet dan wonderen.

Eens kijken naar de ph kan soms ook wat oplossen, soms is de ph te laag. Kalkgift kan dan soms ook de nodige voeding, die wel aanwezig is maar niet beschikbaar is, stimuleren.

Vraag:

Hoe zou je stinzenplanten willen vertalen in het Engels, Duits en Frans?

Antwoord: Volgens mij hebben alleen wij in Nederland een naam verzonnen voor dit fenomeen, dat natuurlijk ook in andere delen van Noordwest-Europa voorkomt. Bij mijn weten is er in een andere taal geen echt woord voor. In het Engels vertaal ik het zelf altijd met "spring ephemerals", maar daarin mis je dan de verbinding met de historische parken die het begrip nu juist zo specifiek maakt.

Antwoord 2: In Duitsland wordt het woord 'Stinsenpflanzen' of 'Stinzenpflanzen' gebruikt. Hans-Helmut Poppendieck gebruikte dit begrip al in 1996: Hans-Helmut Poppendieck: Stinzenpflanzen in Schleswig-Holstein und Hamburg – in: Adrian von Buttler / Margita Marion Meyer (Hrsg.): Historische Gärten in Schleswig-Holstein, Heide 1996. In 2016 publiceerde hij Der Botanische Wanderführer für Hamburg und Umgebung. Waarin ook de 'Stinzenpflanzen' aan bod komen. Zie ook: <https://de.wikipedia.org/wiki/Stinsenpflanze> In Noord-Duitsland zijn het de bioloog Ulrich Mierwald en zijn vrouw Annick Garnier, die samen over het herstel van de kasteeltuinen in Gottorf publiceerden: 'Stinzenpflanzen des Gottorfer Neuwerkgartens in Schleswig – Stille Zeugen der vergangenen Gartenpracht' in: DenkMal!, Zeitschrift für Denkmalpflege in Schleswig-Holstein, Jahrgang 8, 2001, pp. 49-54). Zie ook hierover: Willem van Riemsdijk, "'Stinzenpflanzen': Gottorf, Husum, Jever en Leer. Een reisverslag en enkele overpeinzingen ..." op: <https://stinze-stiens.nl/blog/stinzenpflanzen-gottorf-husum-jever-en-leer-ee-reisverslag-met-enkele-overpeinzingen/#more-8204> In 2018 t.g.v. Leeuwarden-Fryslân, Culturele hoofdstad is van de Stinzenflora-monitor ook een Engelse website gemaakt. Deze is nu nog te raadplegen in het archief van de Stinzenflora-monitor en wordt nog met grote regelmaat bekeken: <https://stinze->

[stiens.nl/stinzenflora-monitor-en/](https://www.stiens.nl/stinzenflora-monitor-en/) Daar is het woord 'Stinzenplants' gebruikt als een begrip of naam met een hoofdletter. De Amerikaanse bollenfirma Van Engelen flowerbulbs gebruikt 'Stinzenplanten': <https://www.vanengelen.com/collection-o-the-stinzenplanten-lawn.html> Een andere firma, John Scheepers legt uit wat Stinzenplanten zijn en had hierover indertijd contact met Trudy en Willem van Riemsdijk als redactie van de Stinzenflora-monitor. Op hun website hebben ze nu over: 'Stinze Plantings' of 'Stinze-style lawn garden or meadow'. <https://www.johnscheepers.com/stinze>

De huidige Stinzenflora-monitor heeft ook een Duitstalige versie omdat de monitor nu ook Noord-Nederland en Noord-Duitsland betreft: <https://stinzenflora-monitor.nl/de/>. 'Steenhuizen en stinzenplanten / Steinhäuser und Stinzenpflanzen' is een van de thema's in het kader van de Noordelijke Lustwarande, een 'parelsnoer van groen erfgoed, vanaf de IJsselmeerkust in Nederland tot aan de Wezer in Duitsland': <https://lustwarande.eu/themas/steenhuizen-en-stinzenplanten/>

Vraag:

Een x aantal jaar geleden is het park bij ons (Twickel) gerenoveerd. Daarbij zijn veel gazons in het park voorzien van krokus met de bedoeling dat deze zich zouden vermeerderen. Dit is helaas niet gebeurd. Door de jaren heen is het aantal gedecimeerd. Mijn vraag is waarom dit gebeurd en hoe ik hier iets aan kan doen. We maaien na de langste dag waarbij we het loof eerst laten drogen na het maaien, zodat het zaad de kans krijgt om te verspreiden.

Antwoord: *Een oorzaak kan voedseltekort zijn: door het afvoeren van maaisel en/of te veel blad in de herfst verschraalt de bodem. Een compostgift, goed verteerde bladcompost of desnoods goede oude koemest doet dan wonderen. De bodem zou ook te zuur te kunnen zijn. Een andere oorzaak zou ook nog het uitgangsmateriaal zijn: krokus wordt in de bollenteelt vooral vermeerderd door middel van kralen, dus vegetatief. Wanneer je dus knollen koopt, is dat materiaal geselecteerd op snelle vegetatieve vermeerdering. Het gaat dan dus eigenlijk om een kloon met weinig genetische variatie. Heeft die kloon het toevallig niet naar de zin, dan laat alles het afweten. Oude krokuspopulaties van stinzenplanten vermeerderen zich juist vooral via zaad en hebben een veel grotere genetische variatie, waardoor de kans dat een deel wel aanslaat groter is.*

Vraag:

Wat is ervaring met het Haarlems Klokkenspel?

Antwoord: *Doet het vooral goed op een zandige bodem, in "dun gras" dat 's zomers lekker droog mag zijn.*

Vraag:

Op het landgoed in Neerijnen zijn de campanula's verdwenen. Wat zou de oorzaak daarvan kunnen zijn?

Antwoord: *Te veel schaduw? meerdere jaren te vroeg gemaaid? Intensieve vraat door bijvoorbeeld konijnen? Te weinig strooisel/voeding door bladruimen?*

Vraag: Wat is de beste grondsoort voor stinzenplanten? En kunnen de bollen tussen het gras geplaatst worden?

Antwoord: *Klei, zavel of leemgrond die vochthoudend en niet zuur is. Een luchtige bodem met veel humus en een gezonde strooisel laag. Op rijkere zandgronden lukt ook nog best veel, maar op droog zuur zand is het kansloos. Veel soorten (vooral die met "grasachtig blad") kunnen prima in het gras geplant worden. Het helpt daarbij als de bodem goed luchtig is en voldoende humus bevat. Doorworteling door loofbomen is een pré. En natuurlijk niet te vroeg maaien zodat het blad volledig kan afsterven.*

Vraag: Mag je zaadjes oppikken voor de verspreiding?

Antwoord: *Als je het netjes vraagt aan de eigenaar/beheerder, mag er best veel 😊*

Vraag:

In het licht van klimaatverandering (verdroging, minder koude winters, etc.) hoe ondergaan stinzenplanten dit tot nu toe, en wat is de verwachting hoe ze standhouden.

Antwoord: *Dat is nog een grote vraag. Te veel droge lentes/voorzomers op een rij zullen zeker niet bevorderlijk zijn. Voor de meeste soorten zijn minder koude winters niet direct een probleem verwacht ik. De stinzenplantenpopulaties die zich via zaad hebben uitgebreid, hebben over het algemeen een wat grotere genetische variatie, waardoor ze meer mogelijkheden hebben om zich aan te passen. Dat is ook een van de achterliggende vragen in ons sneeuwklonkjesonderzoek: hebben de ooit in Nederland ingevoerde sneeuwklonkjes zich aangepast aan ons klimaat; en zo ja, hoe dan ze dat?*

Vraag:

We hebben vanmiddag eigenlijk alleen over voorjaarsbloeiërs gehoord. Ik was in de veronderstelling dat bijvoorbeeld ook cyclamen en herfsttijloos tot de stinzenplanten behoren. Dat is wellicht ook een kwestie van hoe ruim of nauw je de groep wilt zien... Hoe zien de aanwezige deskundigen mijn voorbeelden binnen de stinzengroep?

Antwoord: *Dat ligt inderdaad erg aan je definitie: voor mij zijn de link met historische groeiplaatsen in Nederland én zich er decennialang hebben gehandhaafd en uitgebreid belangrijke criteria om "stinzenplant" genoemd te worden. Er zijn nog heel wat planten te bedenken die zich prima in een goed stinzenplantenmilieu thuis zouden voelen, maar daarmee zijn het nog geen stinzenplanten. Cyclamen hederifolium en C. cilicium doen het in Utrecht op onze stinzenplantenhelling prima en zaaien zich zelfs uit. Op oude stinzenplantenlocaties zijn ze bij mijn weten echter (vrijwel) niet aangetroffen. Colchicum autumnale is inheems in ons land, maar wordt bij mijn weten weinig aangetroffen op stinzenplantenlocaties. De droogbloeië Colchicum byzantinum is langs de Vecht en bij 's Gravenland op meerdere plaatsen wel gevonden, maar vermeerdert zich nauwelijks doordat ze geen zaad vormen.*

Vraag:

Hoe verspreidt aronskelk zich? Worden de bessen door vogels gegeten?

Antwoord: *Bij ons thuis vroeger waren de kippen er gek op, en in de Botanische Tuinen betrapten we meerkoeten regelmatig op het eten van de bessen. Vaak vallen de bessen echter ook gewoon naast de plant op de grond, waar ze door regenwormen en pissebedden de grond in worden gewerkt.*

Vraag:

Op welke wijze kan het zaad van wilde Primula's (Bakkruidjes) worden verzameld?

Antwoord: *Bakkruidjes is een Zeeuwse bijnaam voor de stengelloze sleutelbloem.*

<https://www.zeeuwseankers.nl/verhaal/bakkruidjes>

Ook sleutelbloemen behoren tot de stinzenplanten. Vraag een gemiddelde Zeeuw naar sleutelbloemen en hij zal geen idee hebben waar je het over hebt. In Zeeland worden sleutelbloemen vanouds bakkruidjes genoemd. Bakkruidjes – met het accent op de uu – zijn zo genoemd vanwege een oud gebruik. De bloemen werden vroeger neergelegd in het pannenkoekenbeslag en dan meegebakken, zodat de maaltijd een extra feestelijk aanzien kreeg. Eigenlijk zijn het dus geen bakkrúudjes, maar bàkkruidjes.

De soort komt niet veel meer in het wild voor en is kwetsbaar. Als het zaad rijp is oogsten. Even in de gaten houden. De zaaddoos begint van vanzelf bruin te verkleuren. Dat betekent ook vaak dat het zaad binnen bijna rijp is. Ik zou zeggen niet in het wild oogsten en op andere plekken met toestemming van de eigenaar. Zaad van sleutelbloemen is inderdaad goed zelf te winnen. Goed opletten wanneer de zaaddoosjes (een beetje verscholen in de kelkjes) beginnen te vergelen of bruin te kleuren. Dan kun je ze eenvoudig plukken, even laten drogen en fijnwrijven om de zaden eruit te krijgen. Ook deze zaden liefst zo vers mogelijk gewoon ter plaatse uitzaaien. Let wel op dat de slanke-, gulden- en gewone sleutelbloem heel gemakkelijk kruisen. Als er dus twee of meer soorten Primula bij elkaar in de buurt staan, krijg je niet de zuivere soort terug.

Vraag:

Waarom bloeien stinzenplanten vooral in het voorjaar en zijn er weinig stinzenplanten die in nazomer/herfst bloeien?

Antwoord: *Stinzenplanten zijn van oorsprong veelal afkomstig uit loofbossen. Planten van de bosbodem kunnen juist zo uitbundig bloeien in het voorjaar omdat loofbomen en -heesters dan nog niet al het licht en water wegnemen.*

Vraag: Als een stinzenplant wordt verdrongen. Blijft hij/zij dan wel op de plek jaren wachten totdat het goede moment er weer eventueel weer is?

Antwoord: *Zeker niet eindeloos. Als er jaar in, jaar uit te veel lichtconcurrentie is zullen de planten steeds verder verzwakken en uiteindelijk afsterven. Hoe snel dat gaat verschilt per soort en van de mate van verstikking.*

Vraag:

Kan je stinzenplanten onder naaldbomen laten groeien en als dat wel kan welke zijn daarvoor geschikt?

Antwoord: *Eigenlijk nauwelijks. Stinzenplanten kunnen juist zo uitbundig bloeien in het voorjaar omdat loofbomen en -heesters dan nog niet al het licht en water wegnemen. Naaldbomen bieden die ruimte in de tijd eigenlijk niet. Bovendien is het strooisel van naaldbomen vaak zuur en verteert langzaam, waardoor er te weinig voeding vrijkomt.*